

POPULARNONAUKOWY OPIS BADAŃ PROWADZONYCH W RAMACH ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

„Architekt imperializmu myśli bezosobowej” – tak Emmanuel Mounier, francuski personalista, określił Hegla w jednej ze swoich prac. Niemiecki filozof często bywa utożsamiany ze wszystkim, co wrogie wobec osoby, i widziany jako twórca abstrakcyjnego i pogardliwego wobec ludzkiej jednostki systemu. Wydaje się więc, że filozofowie, którzy starają się opisywać wolność jako podstawowy wymiar egzystencji konkretnego człowieka, nie u Hegla powinni poszukiwać inspiracji.

Obraz ten nie jest pozbawiony uzasadnienia: u wielu egzystencjalistów i personalistów nietrudno odnaleźć płomienne akty oskarżenia przeciwko Heglowi. Obraz ten jest jednak z pewnością jednostronny, a przez to niesłuszny. Narodziny egzystencjalizmu zbiegają się w czasie z rozkwitem studiów nad Heglem, a dzieła Hegla w różnoraki sposób wpływały na myślicieli próbujących opisać osobowo rozumianą wolność. Jednym z autorów, których stosunek do Hegla nazwać trzeba co najmniej ambiwalentnym, był Nikołaj Bierdiajew, jeden z najważniejszych filozofów rosyjskich końca XIX i pierwszej połowy XX wieku, wiązany z personalizmem i egzystencjalizmem. Celem mojej rozprawy doktorskiej jest wyjaśnienie i opisanie relacji między myślą Hegla i filozofią zmierzającą do uchwycenia osobowo rozumianej wolności właśnie na przykładzie późnej filozofii Bierdiajewa.

Aby uzyskać pełen obraz tych relacji, należy odpowiedzieć na kilka pytań: jaki obraz Hegla wyłania się z wypowiedzi Bierdiajewa? w jaki sposób ten obraz się zmienia? co go ukształtowało i dlaczego w ogóle Bierdiajew tak dużo miejsca poświęca w swoich dziełach Heglowi?. Odpowiedź, jaką proponuję w swojej rozprawie, głosi, że wśród negatywnych opinii o Heglu w tekstach Bierdiajewa z czasem zaczynają się pojawiać coraz bardziej pozytywne oceny, a źródeł tej zmiany należy doszukiwać się w dwóch czynnikach. Pierwszy z nich to zapoznanie się przez Bierdiajewa z dwiema bardzo ważnymi książkami o Heglu, wydanymi w okresie międzywojennym (niemiecką interpretacją filozofii Hegla autorstwa Richarda Kronera i francuską Jeana Wahla). Drugi czynnik to poszukiwanie przez niego nowego typu filozofii, która byłaby jak najbardziej żywa, dynamiczna i zdolna odpowiadać naturze ludzkiej wolności. Założki tej nowej filozofii widzi Bierdiajew właśnie u Hegla.

Odpowiedź na pytanie, co Bierdiajew wprost pisze o Heglu, stanowi jednak dopiero połowę zadania. Równie istotne jest zbadanie relacji między jego myślą a filozofią Hegla na poziomie ukrytych podobieństw i różnic ich projektów filozoficznych. Projekty te porównuję w trzech obszarach. Po pierwsze, interesuje mnie to, jak obaj autorzy widzą stosunek wolności i sfery tego, co przedmiotowe. Po drugie, chcę porównać ich rozumienie wieczności. Po trzecie, zamierzam porównać koncepcję metody filozofii Bierdiajewa i metodę filozoficzną Hegla. Te trzy obszary są szczególnie istotne ze względu na to, jaki obraz Hegla rysuje w swoich tekstach Bierdiajew. Mówiąc wprost, chcę zestawić to, co Bierdiajew mówi o Heglu, z tym, jak faktycznie ma się jego filozofia do heglizmu.

Pytanie o relacje między Heglem i Bierdiajewem wiąże się więc z fundamentalnymi pytaniami o naturę wolności. Porównanie obu myślicieli odsłania dwa sposoby ujmowania tej kwestii: taki, który w tym, co przedmiotowe, widzi głównie zagrożenie oraz taki, który świat przedmiotowy uważa za konieczny etap w rozwoju wolności. Opisanie relacji między tymi dwoma autorami pociąga za sobą także refleksję nad tym, czy filozofia posiada narzędzia, który umożliwiałyby opisanie ludzkiej wolności w całej jej dynamice i radykalnej nowości - a jeśli tak, to czy narzędzi tych nie należy szukać właśnie u Hegla.